

Під час розроблення програм необхідно враховувати особливості національного менталітету. За період становлення ринку страхових послуг та за роки монополії Держстраху у "середньостатистичного" українця склалося в цілому негативне ставлення до страхування. Це відрізняє його від громадян економічно розвинених країн, де поліс медичного страхування є невід'ємним елементом соціального статусу в суспільстві.

Сьогодні медичне страхування існує лише в добровільній формі, де із понад 450 страхових компаній України активно на цьому ринку працюють 17 компаній. Зокрема, страховою компанією "Нафтагазстрах" розроблено програму добровільного медичного страхування, яка впроваджується у системі Укрзалізниці. Страховий платіж становить 10-16 грн. на місяць відповідно до вибраного варіанта програми добровільного медичного страхування. Ця програма охоплює забезпечення клієнта компанії на стаціонарному лікуванні в медичних закладах Укрзалізниці лікарськими засобами, виробами медичного призначення, харчуванням тощо. У системі медичних закладів Укрзалізниці використовуються комп'ютерні програми, які дають змогу з'єднати в одне інформаційне поле структурні підрозділи залізниць України: фінансову та кадрову службу з медичними закладами і страховою компанією. При такій системі страхова компанія налагоджує персоніфікований облік застрахованих осіб, контроль за надходженням страхових внесків та їх витрачанням.

Перспективи розвитку страхової справи в Україні підказують, що необхідні радикальні зміни в системі підготовки та забезпечення кадрами страхових компаній. Збільшення розміру страхових платежів потребує додаткового залучення в страхову індустрію висококваліфікованих спеціалістів (менеджерів, фінансистів, юристів, програмістів, експертів, брокерів, актуаріїв), які добре знають теорію та передові технології страхування. Реформація системи медичного обслуговування в Україні з подальшим переходом до обов'язкового страхування громадян – шлях, який зможе розв'язати більшість проблем медичної галузі держави.

Література

1. Журнал "Соціальне страхування". – К.: ТОВ "Ніка-принт". – 2007, № 1. – С. 2-8 і. – С. 61-62.
2. Журнал "Соціальне страхування". – К.: ТОВ "Ніка-принт". – 2007, № 8. – С. 9-12.
3. Журнал "Соціальне страхування". – К.: ТОВ "Ніка-принт". – 2007, № 9. – С. 11-12.

УДК [630*673.1] Доц. С.С. Дикий, канд. екон. наук – НЛТУ України, м. Львів

УДОСКОНАЛЕННЯ ОБЛІКУ ЗАТРАТ І КАЛЬКУЛЮВАННЯ СОБІВАРТОСТІ ПРОДУКЦІЇ ЛІСОЗАГОТІВЕЛЬ З МЕТОЮ КОМПЛЕКСНОГО ВИКОРИСТАННЯ ЛІСОСІЧНОГО ФОНДУ

Розглядається проблема удосконалення обліку затрат і калькулювання продукції лісозаготівель як фактора підвищення ефективності комплексного використання лісосічного фонду.

Improving of expenditures accounting and cost calculation for products of timber cutting for the sake of multipurpose forest exploitation

The problem is considered how to improve expenditures accounting and cost calculation for products of timber cutting as a contribution to rising the effectiveness of multipurpose forest exploitation.

Важливою ділянкою облікової роботи підприємств лісового господарства та лісової промисловості є забезпечення своєчасної та достовірної інформації про затрати виробництва продукції в потрібних групуваннях. Показник собівартості продукції – найбільш чутливий інструмент, який відображає як досягнення, так і прорахунки в системі внутрішньовиробничого відшкодування вартості. Однак цей показник в даний час на лісових підприємствах не є достатньо мобілізуючим засобом покращання господарської діяльності внутрішньовиробничих підрозділів. Це пояснюється тим, що методи калькулювання собівартості продукції не враховують галузевої специфіки. В цих умовах лісові підприємства не приділяють достатньої уваги правильному визначенню собівартості окремих конкретних видів продукції, обмежуючись складанням калькуляцій по двох-трьох важливих видах виробів (і навіть – одному, як на лісозаготівлях), тоді як більша частина продукції не калькулюється і, таким чином, не охоплена контролем та аналізом.

Укорінився, таким чином, так званий котловий метод обліку затрат. Фактичні видатки при цьому методі (доволі відсталому) визначаються на основі даних про витрати в цілому по виробництву.

Наше дослідження показало, що діюча в даний час у державних лісгоспах система обліку затрат, яка спрямована на отримання відомостей про затрати в цілому по лісозаготівельному виробництву та поквартальне калькулювання собівартості продукції, не забезпечує повної, достовірної та своєчасної інформації про формування собівартості і здійснення постійного контролю за рівнем витрат.

Методика визначення показників собівартості на основі знеособленого та недиференційованого відображення виробничих затрат призводить до того, що затрати підприємства, які залежать і не залежать від діяльності окремих підрозділів підприємства, об'єднуються разом. За даними такого обліку неможливо визначити собівартість продукції різних підрозділів підприємства, визначити результати роботи на лісосічних, лісотранспортних та нижньоскладських фазах діяльності, ефективність використання лісозаготівельного обладнання, засобів лісовозного транспорту, проаналізувати вплив факторів, які визначають рівень собівартості продукції.

Відповідно до діючої Інструкції з планування, обліку та калькулювання собівартості продукції лісоексплуатації [1], у загальній продукції лісозаготівель облікові підлягає тільки стовбурна деревина. На її собівартість відносяться усі експлуатаційні затрати на освоєння лісосічного фонду. Решта компонентів лісосічного фонду (гілки, сучки, вершини, хвоя, кора і т.д.) не обліковуються і не оцінюються. Така практика обліку затрат і калькулювання не

відповідає сучасному рівню господарювання, повному та раціональному освоєнню лісосічного фонду діючих підприємств лісового господарства України.

Оскільки заготівля всієї біомаси лісосічного фонду не планується, а степінь її використання не аналізується, лісозаготівельники змушені засвоювати все нові і нові лісові площі. При цьому створюється ілюзія, що підприємства не несуть жодних втрат. В дійсності величезні збитки обліком не виявляються. Вони залишаються скритими і повністю відносяться на собівартість стовбурної деревини.

При калькулюванні собівартості вся інша продукція лісозаготівель (крім стовбурної деревини) до уваги не береться. Проте, як відомо, гілки, сучки, вершини, хвоя, кора, пеньки в сучасних умовах можуть ефективно використовуватися у промислових цілях. Вони володіють високою споживчою вартістю і, оскільки створюються в процесі праці, повинні одержати економічно обґрунтовану вартісну оцінку. Списання затрат лісоексплуатації тільки на стовбурну деревину не відображає величини дійсних затрат на виготовлення одиниці продукції. Збитки від нераціонального використання лісосічного фонду покриваються, таким чином, за рахунок собівартості стовбурної деревини. Насправді у собівартість необхідно включати не лише стовбурну деревину, але й деревину пнів, коренів, деревної зелені тощо.

Лісосічний фонд – це комплексна потенційна сировина. Тому в обліку повинен відображатися весь комплекс продукції, а не лише стовбурна деревина. Повний облік усього фактичного обсягу лісозаготівельної продукції дасть змогу виявляти втрати від нераціонального використання лісосічного фонду та орієнтувати підприємства на необхідність комплексного його засвоєння. Визначення собівартості усіх видів продукції дасть змогу підвищити ефективність всього лісозаготівельного виробництва.

Відповідно з діючими положеннями, до складу продукції лісозаготівельного виробництва включається тільки стовбурна деревина – ділові сортименти і дрова. Решта продукції вважається відходами. На нашу думку, такий підхід є неправильним не лише з практичного боку, оскільки не стимулює повне комплексне використання усієї біомаси, яка фактично добувається в лісі. Він є помилковим також з методологічної, суто теоретичної точки зору.

В теоретичному сенсі у лісозаготівельному виробництві по суті не повинно бути такого поняття як "відходи". Поняття "відходи" більше притаманне переробним галузям промисловості та аграрного сектора економіки.

Якщо уважно приглянутися до технологічного процесу лісозаготівель (як галузі добувної промисловості), то неважко помітити, що на всіх фазах здійснення цього процесу "відходами" у коректному розумінні цього терміну можна вважати лише тирсу, яка утворюється при спилуванні дерева. Тирса дійсно змінює фізичну форму деревини і повинна вважатися відходами так само, як і відходи (тирса), які утворюються у лісопильному виробництві, що ж стосується всіх інших компонентів заготовлюваної в лісі біомаси, то вони не змінюють (або мало змінюють) свого фізичного стану. Таким чином, навіть тріски від надрубів стовбура дерева залишаються деревиною і можуть стати повноцінною сировиною, наприклад, для виготовлення технологічної

тріски для виробництва плит. Адже в сучасних умовах найвищу ефективність масового використання лісопродукції забезпечує глибока хіміко-механічна переробка деревини, продуктами якої є тарний картон, ДСП, ДВП та ін. [2, 3]. Темпи зростання їх виробництва з кожним роком збільшуються. В зв'язку з цим ресурсам нижчої якості (сучкам, вершинам, гілкам і т.д.), які використовуються як повноцінні замітники ділової деревини, недоцільно надавати іншу економічну сутність, відмінну від економічної сутності стовбурної деревини. Всю заготовлювану біомасу дерева необхідно об'єднати, на нашу думку, під назвою "Технологічна деревинна сировина" і включати до складу основної продукції лісозаготівель, оскільки вся ця сировина може ефективно використовуватися майже так само, як і стовбурна деревина. Включення технологічної деревинної сировини до складу основної продукції відповідає основному завданню сучасного лісозаготівельного виробництва, яке полягає у забезпеченні потреб народного господарства України у діловій деревині та сировині для виробництва її заміників.

Хвою і кору, які є неминучим результатом технологічного процесу, правомірно відносити до побічної продукції лісозаготівель. Практично питома вага їх в загальному обсязі лісозаготівель незначна. Найбільша частина кори відокремлюється від деревини не в лісозаготівельному, а в лісопильному виробництві. Корисні властивості хвої і кори вимірюються іншими ефектами. Їх споживча вартість на відміну від технологічної деревинної сировини, визначається не здатністю замінювати ділову деревину, а іншими корисними властивостями. Однак включення хвої і кори до складу побічної продукції лісозаготівель ні в якому разі не зменшує їх значення як цінної сировини порівняно з іншими продуктами лісозаготівель. Затрати на виготовлення хвої та кори можуть бути виражені в кількісних і вартісних показниках, вони мають споживчу вартість і вартість, а також цільовий напрямок при використанні.

Потреба повного та раціонального використання деревинної сировини викликає необхідність перегляду діючих об'єктів обліку затрат та калькулювання. Для раціонального управління недостатньо знати собівартість заготівлі одної лише стовбурної деревини. Щоби правильно визначити прибуток, рентабельність, ефективність лісозаготівель, облік затрат та калькулювання повинні здійснюватися за всією номенклатурою лісопродукції, яка заготовляється. Використання кожного виду деревинної сировини як об'єктів калькуляції дасть змогу підвищити достовірність обліку затрат виробництва, правильність визначення собівартості усіх видів продукції, в тому числі стовбурної деревини.

В даний час за одиницю загального обсягу продукції і калькуляційну одиницю в лісозаготівельному виробництві прийнятий щільний знеособлений кубометр деревини. Однак об'ємний метод обчислення має істотні недоліки. Він надто трудомісткий, що не забезпечує належної точності виміру навіть стосовно до стовбурної деревини. Вимірювання деревинної сировини в кубометрах викликає протиріччя між лісозаготівельниками і споживачами. Об'ємний метод задовольняв споживачів до того часу, поки основна маса деревини використовувалась або у цілому вигляді, або як пиломатеріали. З роз-

витком різних способів глибокої переробки деревини, при якій важливим є не стільки обсяг сировини, яка переробляється, скільки вміст в ній деревинної речовини, об'ємний облік став все більше суперечити усій технології глибокої переробки деревини. На підприємствах галузей, які переробляють деревину, більшість вимірів здійснюється у вагових одиницях, в тому числі і вихід готової продукції. Облік в кубометрах не дає змогу точно визначити вихід не стовбурної деревинної сировини.

Усунення перерахованих недоліків можливе лише при впровадженні вагового методу, коли лісозаготівельна продукція визначається в тоннах. Сучасний рівень розвитку лісозаготівельної техніки сповна дає змогу вести облік лісопродукції у вагових одиницях. В цих умовах найбільш обґрунтованою одиницею калькулювання в лісозаготівельному виробництві може бути тонна заготовленої деревини, а не щільний кубометр. Застосування даної калькуляційної одиниці дасть змогу вдосконалити систему вимірів затрат, обґрунтувати методи розподілу затрат на окремі продукти лісосічного фонду.

Використання лісосічного фонду як комплексної сировини передбачає отримання в єдиному технологічному процесі декількох видів лісопродукції: стовбурної деревини, технологічної сировини, хвої та кори. В зв'язку з тим, що технологічні особливості лісозаготівельного виробництва не дають змогу відокремити в обліку усі затрати на виготовлення кожного конкретного виду лісопродукції, частина затрат є загальною для усіх продуктів комплексу. Включення в собівартість окремих видів деревинної сировини загальних затрат можливе лише методом розподілу. Але, перш ніж піддавати затрати умовному розподілу в лісозаготівельному виробництві, необхідно виділити ті із них, які можливо прямо віднести на окремі калькуляційні об'єкти, не застосовуючи способів умовного розподілу.

Частина затрат (пов'язана тільки з окремими видами деревинної сировини) залежить від технології, яка застосовується на підприємстві.

При вивезенні деревинної сировини в сортиментах розмежування продуктів лісосічного фонду за їх видами проводиться на стадії лісосічних робіт, яка складається з таких операцій: звалювання дерев, трелювання, обрубки сучків, розкрязування, штабелювання, навантаження на лісовозний транспорт. Загальними для усіх продуктів комплексу при цьому будуть затрати на основні лісосічні роботи. Але вже і на цій стадії затрати на штабелювання та навантаження деревинної сировини можна вираховувати за прямою ознакою. На фазах вивезення та нижньоскладських робіт усі затрати є прямими.

Перспективна технологія передбачає вивезення лісу на нижній склад стовбурами з кроною. При її застосуванні значна кількість операцій (обрубка сучків, розкрязування хлестів, розроблення сортиментів) переноситься на нижні склади. В цьому випадку можливості прямого віднесення затрат на конкретні види деревинної сировини обмежуються. Прямими будуть лише затрати, пов'язані з операціями штабелювання та складування лісу на нижньому складі підприємства. Решта затрат усіх фаз лісозаготівельного процесу залишаються загальними.

Загальні затрати необхідно розподіляти (при будь-якій технології заготівлі) тільки між основними видами лісопродукції: стовбурною деревиною і технологічною деревинною сировиною. Побічну продукцію (хвою і кору) можна включати за твердою оцінкою або за ціною можливого використання. Оскільки дана продукція займає невелику питому вагу у загальному обсязі деревинної сировини, яка заготовляється, значних змін в собівартості основних видів продукції цей прийом не викличе.

Щоби розподілити загальні затрати між основними продуктами лісозаготівельного процесу, потрібно привести їх в умовно співставний вид, тобто якісно співставити (порівняти).

Залежно від напрямку використання деревини, значення окремих з них змінюються. На сучасному етапі, коли основним напрямком використання деревини стало отримання деревинного волокна, найбільш важливою з них є довжина волокна. Власне від цього показника перш за все залежать усі інші властивості деревини – фізичні, механічні та ін.

Довжина волокна відрізняється не тільки у різних порід дерев, але і в окремих частинах одного і того ж дерева. Найбільш довге волокно міститься у стовбуровій частині дерева, що забезпечує стовбуру найбільш якісну деревину. Волокно у вершковій частині дерева та в сучках коротше і якість деревини тут відповідно нижча. Довжина волокна, як основний параметр якості деревини, в сучасних умовах є найбільш універсальним.

Приведення лісозаготівельної продукції в умовно співставний вид обумовлює можливість розподілу загальних затрат між її видами. Для цього необхідно розробити коефіцієнти розподілу затрат, виходячи з вагових співвідношень якісно співставної продукції. Застосування таких коефіцієнтів розподілу затрат забезпечить принципово правильне відображення на собівартості одиниці кожного виду продукції впливу основних факторів, які визначають її рівень. Недоотримання одного виду продукції не буде відображатися на собівартості іншого. Власне за таким принципом і повинен будуватися умовний розподіл затрат на види лісозаготівельної продукції.

Коефіцієнти розподілу затрат повинні бути розроблені окремо для хвойних лісів, листяних та змішаних. На якість деревини впливають умови місцезростання: водний режим ґрунтів, вміст в них живильних речовин, висота місцевості та ін.

В зв'язку з цим необхідно встановити диференційовані коефіцієнти розподілу затрат між видами лісозаготівельної продукції та поясах, як це розроблено за відношенням до оптових цін на деревину. Застосування таких коефіцієнтів для розподілу загальних затрат між видами лісозаготівельної продукції в поєднанні з використанням можливостей прямого віднесення затрат на об'єкт, який калькулюється, дасть змогу найбільш точно визначити собівартість продукції. Своєю чергою це сприятиме комплексному і більш ефективному використанню лісосічного фонду.

Література

1. Методичні рекомендації з формування собівартості продукції (робіт, послуг) на підприємствах лісового господарства України. – К.: Держком. лісов. госп-ва України, 2002. – 118 с.

2. Соболев Ю.С. Древесина как конструкционный материал. – М.: Лесн. пром-сть, 1979. – С. 10.

3. Химия древесины/ Под ред. Иванова М.А. – М.: Лесн. пром-сть, 1982. – С. 69-70.

УДК 658

Aspir. H.B. Bilous – NU "Lvivska politehnika"

ФОРМУВАННЯ ПОКАЗНИКІВ ОЦІНЮВАННЯ ЕФЕКТИВНОСТІ ФУНКЦІОНУВАННЯ ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОГО КАПІТАЛУ МАШИНОБУДІВНОГО ПІДПРИЄМСТВА

Проаналізовано підходи до оцінювання ефективності функціонування інтелектуального капіталу машинобудівного підприємства. Запропоновано набір показників оцінювання ефективності функціонування інтелектуального капіталу машинобудівного підприємства.

Ключові слова: інтелектуальний капітал, оцінювання, ефективність, машинобудівне підприємство.

Post-graduate N.B. Bilous – NU "Lvivska Politekhnik"

Definition of indicators for evaluation of efficiency of functioning machine-building enterprise's intellectual capital

Approaches are analyzed according the evaluation of efficiency of functioning machine-building enterprise's intellectual capital. The set of indicators for evaluation of efficiency of functioning machine-building enterprise's intellectual capital is offered.

Keywords: intellectual capital, evaluation, efficiency, machine-building enterprise.

Оцінку ефективності інтелектуальних активів підприємства здійснюють одним з чотирьох відомих методів:

- капіталізацією підприємства;
- рентабельністю активів;
- прямою оцінкою в грошовому виразі;
- підрахунку вартості компонентів інтелектуальних активів на основі непрямих показників, наприклад – витрат на них.

Застосування будь-якого з цих методів пов'язано зі складностями отримання достовірної економічної інформації про підприємство. Тому всі ці методи необхідно сприймати як наближені, а абсолютні цифри, отримані з їх допомогою, зовнішній споживач повинен сприймати критично і піддавати істотній, неодноразовій перевірці.

Прямій оцінці в грошовому виразі піддаються тільки чітко ідентифіковані нематеріальні активи і ресурси. При непрямій оцінці ефективності та вартості інтелектуальних активів, набір оціночних показників часто формується довільно; зв'язок багатьох з них із створенням вартості інтелектуальних активів не завжди однозначний.

Метою статті є формування набору обґрунтованих показників оцінювання ефективності функціонування інтелектуального капіталу (ІК) підприємства. Цілі статті полягають у побудові логічного підходу до ефективності ІК, розробленні системи показників для оцінювання ефективності функціонування ІК машинобудівного підприємства.